

Rapport 2017:14

Avfall Sveriges utvecklingsatsning

ISSN 1103-4092

Översiktlig information om och erfarenheter från kommunernas återbruk

FÖRORD

Allt fler kommuner satsar på olika former av återbruk, antingen i anslutning till befintliga återvinningscentraler eller som separata anläggningar. Återbruken varierar i organisation, ambition, finansiering etc. Syftet med denna rapport är att sprida översiktlig kunskap om hur återbruken drivs, vilka erfarenheter kommunerna har, samt exempel på resultat från återbruksverksamheterna.

Denna rapport har tagits fram av Gunnar Fredriksson Miljöutredningar på uppdrag av Avfall Sverige.

Kontaktpersoner på Avfall Sverige har varit Åsa Lindskog och Britta Moutakis.

Stort tack till de ansvariga för återbruken som bidrog till denna rapport genom att ta sig tid att besvara intervjufrågorna.

Bedömningar och synpunkter är konsultens egna.

Malmö, april 2017

Maria Sigroth
Ordförande Avfall Sveriges
Utvecklingsavdelning

Weine Wiqvist
VD Avfall Sverige

INNEHÅLL

Sammanfattning och diskussion av erfarenheter, utmaningar och utvecklingsmöjligheter	1
Diskussion om vilka frågeställningar som bör uppmärksammas i det fortsatta arbetet.	2
Uppdraget, metod och genomförande	4
Sammanfattning av intervjusvar	6
Bakgrund och bemanning	6
Lokalisering och drift	8
Fraktioner och mängder	10
Driftproblem	11
Vilka erfarenheter bör lyftas fram?	11
Vilka utmaningar finns?	12
Vilka utvecklingsmöjligheter ser ni?	13

SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION AV ERFARENHETER, UTMANINGAR OCH UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Allt fler kommuner satsar på olika former av återbruk, antingen i anslutning till befintliga återvinningscentraler (ÅVC) eller som separata anläggningar.

Målet med detta projekt har varit att via telefonintervjuer ta fram en översiktlig bild av olika sätt att driva återbruken samt av vilka erfarenheter som kommunerna har. Intervjuer har gjorts med tolv kommuner eller kommunala bolag.

Vissa saker är olika ...

De intervjuade kommunerna varierar i folkmängd med en faktor på nästan 100. Återbruken varierar också i lösningar och utformning. Den enklaste modellen är en container på återvinningscentralen som fungerar genom att kunderna både kan lämna och ta saker. Den vanligaste modellen är en bemannad container eller bod med anvisningar om vad som kan lämnas. De saker som kommer in tas om hand för försäljning.

I några kommuner är återbruken sedan 1990-talet en lösning som drivs av kommunens arbetsmarknadsenhet. Reparation och butik är en del av lösningen. I vissa nyligen utvecklade projekt har det kommit till att återvinningscentralen är en del av återbruket, istället för tvärtom.

Utifrån lokala förutsättningar finns också en variation i hur man samarbetar med ideella organisationer och kommunens arbetsmarknadsenhet.

Typ av samarbeten hos de intervjuade kommunerna eller kommunala bolagen	Antal
Återbruket drivs fristående av arbetsmarknadsenheten/kommunalt bolag	2
Både arbetsmarknadsenheten och ideella organisationer (utöver textil)	3
Enbart ideella organisationer	4
Enbart samarbete med arbetsmarknadsenheten (utöver textil)	2
Utan samarbete (utöver textil)	1

... andra saker är lika

Samtliga intervjuade framhåller miljö- och resursskäl som anledning till att de startat återbruk. I flera fall anges även intresset av att skapa sysselsättning som avgörande.

Alla återbruk ligger på eller i nära anslutning till en återvinningscentral. Det ses som naturligt eftersom det är dit kunderna kommer med saker som både ska återvinnas eller återbrukas.

Ingen av de intervjuade har registrerat någon bestämd kostnad för återbruket. Samtliga anger att de finansierar eventuella kostnader genom renhållningsavgiften. Eftersom en stor del av arbetet utförs av kommunens arbetsmarknadsenhet och ideella organisationer, och tack vare att kommunen slipper behandlingskostnad för det som återbrukas, är det rimligt att ifrågasätta om återbruket innebär en kostnad.

Det är få av de intervjuade som gör någon detaljerad mätning av hur mycket material som går till återbruk.

Kommunerna har något varierande, men ändå likartade anvisningar för vad som tas emot. Det finns olika anledningar till att saker inte tas emot. Det kan exempelvis vara säkerhetsbedömning (bilbarnstolar), storlek (pianon, möbler), ingen efterfrågan (tjock-TV, böcker), dålig kvalitet (enklare bokhyllor och soffor), miljöskäl (kylskåp) m.m.

Mottagningen avgörs inte i första hand av vad som teoretiskt kan återanvändas utan snarare av att någon ska vilja köpa sakerna.

Erfarenheter, utmaningar och utvecklingsmöjligheter

Alla intervjuade framhåller mycket positiva erfarenheter av att arbeta med återbruk. Efterfrågan är stor och det är populärt bland allmänheten och politiker. En enkel lösning kan också fungera bra. Man framhåller också värdet av den ideella och sociala kopplingen. Det motiverar till att återbruka.

Det finns en hel del praktiska moment som både är utmaningar och har utvecklingsbehov. Det gäller bland annat frågan om platsbrist, placering av återbruket, samarbetet med ideella organisationer och arbetsmarknadsenheten och insatser för att få invånarna att både ge och köpa fler saker.

Flera ser en potential att öka mängden som återbrukas. Man vill samarbeta med och lära av andra kommuner. Flera funderar på att utveckla återbruket med uthyrning eller möjlighet till delning. Man ser också en potential i att utveckla återbruket till bygg- och rivningsmaterial, saker från företag och kommunens egen verksamhet.

Diskussion om vilka frågeställningar som bör uppmärksammas i det fortsatta arbetet

Återbruken är inne i en utveckling där lokala initiativ för att ta hand om resurser, skapa sysselsättning och/eller stödja lokala ideella föreningar är på väg att bli ett mer systematiskt och allmänt förekommande sätt att öka återanvändningen.

En av utmaningarna i den utvecklingen blir att behålla det som är positivt med det ursprungliga arbetssättet. Samarbetet med kommunens arbetsmarknadsenhet och lokala ideella föreningar skapar värden i sig, men är också nödvändigt för att hålla nere kostnader och skapa motivation till givande.

Men om återbruk ska bli standard vid alla återvinningscentraler och om ännu mer saker ska samlas in behöver arbetet troligen bli mer systematiskt. Då krävs att ekonomiska förutsättningar och resultat blir tydligare. Det kräver att kostnader börjar mätas noggrannare. Kommunerna behöver också mäta mängden som återanvänds för att kunna visa på miljönyttan.

För att utveckla befintliga återbruk och stödja de kommuner som vill starta återbruk, behöver kunskap tas fram om hur man bäst bedriver en sådan verksamhet. Kunskap som kan ligga till grund för rekommendationer och riktlinjer. Men som samtidigt ändå tar hänsyn till behov av lokal anpassning och lokala värden.

Exempel på områden som kan passa för allmänna rekommendationer är frågan om hur man ska mäta kostnader och nytta. På samma sätt som för andra behandlingsmetoder behöver man hitta en rimlig nivå som ger det underlag som är nödvändigt.

Det kan också avse rekommendationer om vad som bör tas emot på återbruken. Som nämns ovan kan det finnas flera skäl till att saker inte ska återbrukas. Samtidigt finns det gissningsvis saker som inte återanvänds idag men som skulle kunna återanvändas. För tillfället finns också en tydlig prägel av att ta emot det som är enkelt att hantera och som kan säljas lokalt. Det är också värt att undersöka om saker som inte kan säljas lokalt kan hitta andra marknader.

Stöd kan också behövas om hur samarbete med ideella föreningar ska ordnas och regleras.

Som en följd av ställningstaganden om vad som ska återanvändas uppstår ett behov av att kommunicera det till hushållen. Varför ska man återbruka? Vad ska återbrukas? Hur ska man göra? Inom kommunikationsområdet finns också möjligheter att ta fram gemensamt underlag.

Intervjuundersökningen visar att det i flera kommuner finns tankar på att utveckla återbruken till centrum för reparationer, uthyrning, låneverksamhet, bytes- och delningsaktiviteter. Här kan det finnas behov av att stödja och dokumentera goda exempel. Man kan också behöva utreda var gränsen för kommunal verksamhet går, hur man kan samarbeta med näringslivet och även hur dessa aktiviteter ska bli en del av kommunens arbete för en hållbar konsumtion och produktion.

Liknande åtgärder och frågeställningar blir aktuella när det handlar om att utveckla återbruken till att bli delaktiga i att ta hand om saker från kommunens verksamhet, företag och byggen- och rivningar.

Särskilt i städerna finns det också en möjlighet att hänvisa hushållen direkt till ideella organisationer eller företag. Kommunens roll blir då att kommunicera vilka möjligheter som finns och som är godkända.

Med teknikutveckling och ökade behov finns det en risk att det uppstår nya privata lösningar som överträder den kommunala ensamrätten. Det kan exempelvis handla om att transportera grovavfall till återvinningscentral. Det behövs ställningstaganden om i vilken mån dessa ska accepteras.

Sammantaget finns det behov av att ta fram en tydligare målbild där man tittar på potentialen och önskad utveckling för återanvändning. Man behöver undersöka närmare vilka hinder som finns och vilka åtgärder som krävs för ett optimalt återbruk. Hur ska det fortsatta samarbetet med ideella organisationer se ut? Hur ska återbruken även fortsättningsvis vara ett bra sätt att skapa sysselsättning? I det ligger också att bedöma vilka rekommendationer som behöver tas fram och även hur återbruken ska kunna bli en del av en helhet för resurseffektiv konsumtion.

UPPDRAGET, METOD OCH GENOMFÖRANDE

Allt fler kommuner satsar på olika former av återbruk, antingen i anslutning till befintliga återvinningscentraler eller som separata anläggningar. Återbruken varierar i organisation, ambition och finansiering med mera.

Målet med detta projekt har varit att via telefonintervjuer ta fram en översiktlig bild av olika sätt att driva återbruken samt av vilka erfarenheter som kommunerna har samt exempel på resultat från återbruksverksamheterna.

Underlaget och urvalet är inte sådant att statistiska slutsatser kan dras.

Avfall Sverige har valt ut de kommuner som har intervjuats. Syftet har varit att mångfalden av återbruk ska vara så stor som möjlig. De personer som intervjuats har oftast varit den enhetschef eller handläggare som ansvarar för återvinningscentralen. I två fall har ansvariga för arbetsmarknadsinsatser intervjuats. Följande kommuner eller bolag har intervjuats.

- Emmaboda kommun
- Gästrike Återvinnare
- Jönköpings kommun
- Renhållningen Kristianstad
- Sörab (Lidingö)
- Luleå Renhållning
- MittSverige Vatten & Avfall (Sundsvall)
- Nodava
- Stockholm Vatten och Avfall
- Sysav
- Tjörns kommun
- Vakin

Följande frågor ställdes vid en telefonintervju:

1. Varför startade ni ett återbruk?
2. Hur fattades beslutet?
3. Hur finansieras återbruket?
4. Ligger återbruket i anslutning till ÅVC, varför/varför inte?
5. Hur är återbruket utformat, separat byggnad/container/etc?
6. Hur är återbruket organiserat, sakerna inlämnas in/sorteras/repareras/förbättras/skänks på plats/skänks vidare/säljs på plats/ säljs vidare?
7. Erbjuder ni även fastighetsnära insamling av återbruksprylar och/eller kläder och textilier?
8. Sker samarbete med andra aktörer, i så fall vilka?
9. Hur ska kommunen arbeta för att inte försvåra för andra aktörer?
10. Om samarbete sker, hur har aktören/aktörerna valts ut (upphandling eller inte)?
11. Bemannas återbruket? I så fall med vilken personal, egen eller extern?
12. Vem (inom kommunen) bör ta initiativ till återbruk?
13. Hur mycket material samlas in på återbruket?
14. Hur mycket av det insamlade materialet går till återbruk respektive kasseras?
15. Var och hur slängs det kasserade materialet?
16. Vilka olika typer av prylar/material ta ni inte emot i ert återbruk och i så fall varför?
17. Har ni någon speciell insamling för kläder och textilier?
18. Finns problem med svinn?
19. Har ni haft problem med vägglöss?
20. Vilka erfarenheter bör lyftas fram?
21. Vilka utmaningar finns?
22. Vilka utvecklingsmöjligheter ser ni?

SAMMANFATTNING AV INTERVJUSVAR

Bakgrund och bemanning

Varför startade ni ett återbruk?

De äldsta återbruken är från 1992 (Emmaboda) och 1994 (Luleå). Dessa startades som arbetsmarknadsprojekt med syfte att även skapa miljönytta.

Övriga har startats efter 2000 varav några de senaste åren. Samtliga anger miljönytta som den främsta drivkraften. Vid intervjuerna anges bland annat att man vill "öka sorteringen", "inte elda sådant som kan återanvändas", "klättra i avfallstrappan" och att "ändra attityden till återanvändning". Vid två av dessa anges att syftet också varit att skapa sysselsättning.

En kommun anger att syftet också varit att stödja ideella organisationer. Det är tydligt att det syftet även finns hos flera av de andra kommunerna.

Hur fattades beslutet?

Vanligast är att återbruket kommit till efter initiativ från tjänstemännen. I de flesta fall är beslutet också fattat av tjänstemännen (9 st). I några fall har initiativet kommit från politiskt håll (3 st). Två av de äldre anläggningarna med tydlig sysselsättningsprofil är politiska initiativ. Flera av anläggningarna har vuxit fram spontant i kontakter mellan tjänstemän och ideella organisationer.

Avfallsplaneringens roll är otydlig även om några anger att den haft betydelse och att återbruken nu är en del av planeringen.

Vem (inom kommunen) bör ta initiativ till återbruk?

Det är tydligt att de intervjuade ser att flera organisatoriska delar av kommunen har ansvar. Många ser ett delat ansvar mellan de som har ansvar för avfallsfrågor och arbetsmarknadsenheten. Det är slumpmässigt vem som tagit initiativet.

De intervjuade som representerar arbetsmarknadssidan menar att återbruk är en mycket bra aktivitet och att det är naturligt för dem att ta initiativ och ansvar. De som är ansvariga för avfallshanteringen ser en naturlig och självklar koppling till avfallshanteringen.

Kommunens avfallsplan, sedd som hela kommunens plan, kan vara en utgångspunkt. Ett par av de intervjuade framhåller att kommunens miljöstrategi bör vara delaktig.

Flera betonar betydelsen av politisk förankring, gärna som beslut i fullmäktige.

Hur finansieras återbruket?

Ingen av de intervjuade har registrerat någon bestämd kostnad för återbruket. Samtliga anger att de finansierar eventuella utgifter genom renhållningsavgiften. En kommun har tydligt angett att de gjort bedömningen att de endast har kostnader för förberedelse för återanvändning.

Det är inte orimligt att anta att återbruket i de flesta fall inte orsakar någon kostnad för renhållningskollektivet. Detta eftersom det mesta av hanteringen utförs av personer med arbetsmarknadsstöd eller av ideella organisationer. Kommunens renhållningsansvariga får inte del av någon vinst från försäljning men slipper behandlingskostnaden för det som återbrukas. En grov uppskattning är att det motsvarande ca 1-2 % av hushållsavfallet (om mängder se nedan). Den kostnad som uppstår avser inköp av containrar eller bodar samt möjligen för städning, belysning och annat underhåll.

En kommun har avtal med entreprenören som ansvarar för drift av återvinningscentralen som innebär en bonus på 300 kronor/ton för material som återbrukas.

En kommun med knappt 100 000 invånare anger att intäkten från försäljningen uppgår till ca 5 miljoner kronor per år. Omräknat till hela landet så innebär det en möjlig intäkt på drygt 500 miljoner kronor per år.

Sker samarbete med andra aktörer? Hur bemannas återbruket?

Två av återbruken drivs som renodlade arbetsmarknadsprojekt där kommunens arbetsmarknadsenhet eller kommunalt bolag med ansvar för sysselsättning, är ansvariga. Vid fem återbruk sköts det huvudsakliga arbetet genom arbetsmarknadsinsatser.

Sju kommuner har samarbete i olika grad med ideella organisationer. Ibland tar de endast hand om sakerna för försäljning men i vissa fall sköter de bemanning och tömning.

Ett återbruk har ordnat det så att tömningen sker genom att besökare på återvinningscentralen även får ta med sig saker.

Några kommuner har en kombination av samarbete med arbetsmarknadsenheten och samarbete med ideella organisationer. I ett av dessa fall ansvarar den ideella organisationen för personalen.

Ideella organisationer kan vara välgörenhetsorganisationer, idrottsföreningar, kyrkor m.m.

Arbetsmarknadsinsatser saknas i två storstadskommuner och i de fall där ideella organisationer själva sköter mottagning och omhändertagande.

I och med att alla återbruk ligger på återvinningscentralen eller är nära knutet till återvinningscentralen har kommunens eller entreprenörens personal alltid en roll även för återbruket. Återbruket ingår i varierande grad i den allmänna skötseln av återvinningscentralen.

Utöver ovanstående samarbeten som avser återbruken som helhet har fyra kommuner samarbeten med välgörenhetsorganisationer som enbart avser kläd- eller textilinsamling, vanligen Human Bridge, men också Myrorna.

Tankar finns hos några att inleda samarbeten med producenter och butiker som exempelvis IKEA. Några initiativ har ännu inte tagits.

Typ av samarbeten hos de intervjuade kommunerna eller kommunala bolagen	Antal
Återbruket drivs fristående av arbetsmarknadsenheten/kommunalt bolag	2
Både arbetsmarknadsenheten och ideella organisationer (utöver textil)	3
Enbart ideella organisationer	4
Enbart samarbete med arbetsmarknadsenheten (utöver textil)	2
Utan samarbete (utöver textil)	1

Om samarbete sker, hur har aktören/aktörerna valts ut?

Kommunerna kan placeras på en skala när det gäller hur man valt aktörer att samarbeta med. Det handlar om allt från att man använt kontakter sedan gammalt, till att man annonserat och låtit alla som klarar kraven vara med, eller till att det gjorts en upphandling med krav.

Kraven avser främst kapacitet att delta genom att exempelvis bemanna återbruk eller hämta saker. Kraven avser också en granskning av att det är seriösa föreningar. Några kommuner kräver 90-konto. Två storstadskommuner upphandlar med krav och utvärdering på samma sätt som vid andra upphandlingar.

I ett fall har man valt lokala organisationer eftersom det ökar motiveringen att skänka saker. I ett fall har man endast hitta ett fåtal organisationer att samarbeta med och i ett annat fall saknas intresserade organisationer helt i kommunen.

Hur ska kommunen arbeta för att inte försvåra för andra aktörer?

Av intervjuerna framgår inte några problem i relationerna med andra aktörer. Flera menar att det är bra med tydliga regler och krav och någon form av överenskommelse. Alla bör få chansen att vara med. Kapacitet att bemanna återbruket är avgörande. Tillsammans med andra krav kan det innebära att det blir svårt för små aktörer att delta. Relationerna till loppisar eller andrahandsbutiker är oftast goda. Återbruket och organisationernas butiker fungerar som grossist för andra butiker. Emmaboda har gett ut en broschyr där återbruket marknadsförs tillsammans med lokala loppisar.

Lokalisering och drift

Ligger återbruket i anslutning till återvinningscentralen?

Alla återbruk i undersökningen ligger inom eller i nära anslutning till återvinningscentralen. Det två äldsta återbruket kom till före återvinningscentralen. Återvinningscentralen har då placerats i anslutning till återbruket.

Flera av återbruket har kommit till vid förnyelse, nyetablering eller flytt av återvinningscentraler. Återbruket i Lidingö planerades som ett återbruk med en återvinningsdel. Stockholm har introducerat ett så kallat pop-up-återbruk som är en fastighetsnära och mobil lösning (se nedan).

Placeringen på eller vid återvinningscentralen framhålls som naturlig. ”Det är dit man kommer med saker” säger en kommun. En annan framhåller att det är ”kommunens största besöksmål”. ”Om man vill samla in så många saker som möjligt är det den bästa platsen.” ”När man städar får man både saker för återanvändning och avfall för återvinning.” ”Bra för kunden att kunna lämna allt på samma plats.”

I flera kommuner finns alternativet att skänka direkt till ideella organisationer i lokaler som ligger mer centralt. Det ses som ett komplement och inte ett alternativ som kan ersätta återbruket.

Hur är återbruket utformat? Hur är återbruket organiserat?

Återbrukens utformning varierar. Vid det enklast utformade återbruket så ställer man in sakerna i en container. Ingen särskild bemanning finns utöver ordinarie personal på återvinningscentralen. Det finns inga instruktioner. Det görs ingen gallring eller reparationer. Containern töms genom att kunderna också får ta med sig saker. Överblivna saker sorteras för återvinning efter en tid.

Den vanligaste typen av återbruk är en container eller mindre byggnad som är bemannad av arbetsmarkandsanställda eller ideella organisationer. Anvisningar finns om vad man tar emot och vad man inte tar emot. De insamlade sakerna transporteras sedan genom de ideella organisationernas eller de arbetsmarknadsanställdas försorg till butik eller annan plats för försäljning. I vissa fall sker tvätt och reparation först. Vid de två anläggningar som drivs av en arbetsmarknadsenhet respektive kommunalt bolag sker mer ambitiöst arbete med reparation och försäljning i proffsiga butiker.

Återbruket på Lidingö är konstnärligt utsmyckat och bilarna kör in i en större lokal där man först lämnar det viktigaste (farligt avfall och saker till återbruk) för att sedan fortsätta mot återvinningsdelen. Tanken är att möta besökaren med känslan av detta är något annat än avfallshantering.

Erbjuder ni även fastighetsnära insamling av återbruksprylar och/eller kläder och textilier?

De flesta kommuner erbjuder inte fastighetsnära insamling av saker för återanvändning. I flertalet kommuner finns dock lokal insamling av textil, oftast vid återvinningsstationer. Ibland görs detta i samarbete med kommunen, men oftast görs det utan kommunens deltagande eller godkännande.

Några kommuner har mobil insamling av grovavfall utanför tätorten. I vissa fall finns möjlighet att lämna saker för återbruk. Det har i ett fall gjorts i samarbete med en ideell organisation. En verksamhet som drivs av arbetsmarknadsenheten erbjuder hämtning av säljbara saker. I samtliga fall har fokus inte legat på återbruk och den mobila insamlingen har i denna form endast gett små mängder för återanvändning.

Stockholm Vatten och Avfall har först med stöd av Vinnova under 2015, sedan med egna och miljöpengar från kommunen under 2016, gjort försök med ett "pop-up-återbruk". Återbruket som togs fram under 2016 består av specialbyggda containrar som kan monteras som en mottagningsstation för återbrukssaker. Anvisningen är att man tar emot saker som kan bäras dit. Anläggningen är bemannad med personal från ordinarie entreprenör. Saker som kan tas om hand av de organisationer eller företag man samarbetar med läggs i behållare. I de fall personalen bedömer att det blir för mycket av samma sak så kan dessa istället marknadsföras i ett "bytesrum" som hör till återbruket. Saker som inte är möjliga att återbruka transporteras till återvinningscentral för sortering.

Fraktioner och mängder

Hur mycket material samlas in på återbruket?

Det är endast ett fåtal av kommunerna som mäter mängden saker som går till återbruk. Troligen varierar mängderna också beroende på flera faktorer. Exempel på faktorer kan vara vilka saker man tar emot, konkurrens från andra möjligheter att lämna saker och graden av ambition att informera och motivera hushållen.

Naturvårdsverket tog 2013 fram förslag till etappmål för ökad förberedelse för återanvändning och materialåtervinning. Där uppskattas det att återanvändning från hushållsavfall skulle kunna nå mellan 13 500-83 300 ton per år 2020. Siffrorna varierar beroende på hur ambitiösa åtgärder kommuner vidtar. Den högre siffran förutsätter att alla kommuner anlägger s.k. kretsloppsparkar. En mycket grov uppskattning är att en rimlig potential för återanvändning motsvarar ca 1 % av det totala hushållsavfallet.

Intervjuerna bekräftar delvis uppskattningen om att potentialen för återanvändning motsvarar ca 1 % av hushållsavfallet. Ett par kommuner menar att potentialen är större, ca 2 %. I en kommun görs uppskattningen att återbruket motsvarar ca 20 % av det som lämnas på återvinningscentralen, exklusive bygg- och rivningsavfall.

En kommun och ett kommunalt bolag har mätt mängderna till återbruk, Sysav respektive Emmaboda.

Resultat för Sysav¹ 2016:

Textil: 503 ton, Byggmaterial: 47 ton, Loppissaker: 727 ton, Totalt: 1 276 ton.

Resultat för Emmaboda 2015:

Uppskattat Textil: 1,8 ton, Bygg- och rivningsavfall: 2,5 ton, Loppissaker: 91 ton, Totalt: 95 ton.

Emmaboda har nästan 10 000 invånare. Det motsvarar 1 promille av Sveriges befolkning. Om alla kommuner hade samma resultat för återanvändning skulle det motsvara ca 95 000 ton/år. Det är i linje med Naturvårdsverkets bedömning av vad ambitiösa återbruk kan innebära.

Hur mycket av det insamlade materialet går till återbruk respektive kasseras?

Materialet gallras vid olika tillfällen. I vissa fall både direkt vid mottagande och senare i butiken. Till sist görs en gallring av det material som inte kunnat säljas eller skänkas bort. Ingen av kommunerna mäter hur mycket som kasseras.

Flera anger att organisationerna som tar emot sakerna är noggranna med vad de väljer. En kommun anger att uppemot 60 % kasseras redan i den första gallringen. Efter den första gallringen går en stor andel till återanvändning. Som grova uppskattningar anges att ca 10 % kasseras i senare led.

Var och hur slängs det kasserade materialet?

Alla saker som kasseras sorteras för återvinning på återvinningscentralen. Det gäller oavsett om det sker på plats direkt eller efter att gallring skett hos organisationerna eller i arbetsmarknadsenhetens butiker. I inget fall anges att någon avgift tas ut för avfall från den första gallringen. I några fall får saker som gallras ut senare tas om hand som icke-hushållsavfall. Då kan en avgift tas ut. En intervjuad uttrycker saken som att ”på pappret tar vi betalt för det”.

¹ Sysav består av kommunerna: Burlöv, Kävlinge, Lomma, Lund, Malmö, Simrishamn, Sjöbo, Skurup, Staffanstorps, Svedala, Tomelilla, Trelleborg, Vellinge och Ystad.

Vilka olika typer av prylar/material tar ni inte emot i ert återbruk och i så fall varför?

Flera kommuner har tydliga anvisningar om vilka saker de tar emot och vilka de inte tar emot. Exempel på saker som inte tas emot är datorer, skrivare, tjock-TV, alpin skidutrustning, soffor, toalettstolar, badkar, vitvaror, spisar och bildäck. Bedömningarna varierar mellan kommunerna. Det finns olika anledningar till att saker inte tas emot. Det kan exempelvis vara säkerhetsbedömning (bilbarnstolar), storlek (pianon, möbler), ingen efterfrågan (tjock-TV, böcker), dålig kvalitet (enkla bokhyllor och soffor), miljöskäl (kylskåp) m.m. I några fall gör de ansvariga för försäljningen mer marknadsmässiga bedömningar – vad kan säljas? Har man mycket böcker så tar man inte emot mer.

Har ni någon speciell insamling för kläder och textilier?

I stort sett samtliga av de intervjuade kommunerna har separat insamling av textil. I några fall sker det endast vid återvinningsstationer. Ofta är det andra organisationer, än de som tar hand om övriga saker, som samlar in textil. Flertalet har samarbete med Human Bridge och några med Myrorna för textilinsamling.

Driftproblem

Finns problem med svinn?

Med något undantag är svinn eller stölder inget problem. Ett par kommuner anger att det förekommer stölder som begås av ligor. En kommun menar att tjuvar mest är intresserad av elektronik. Flera kommuner har inga nämnvärda problem med stölder.

Internt finns rutiner för hur insamlade saker ska hanteras, exempelvis att personalen inte får lägga undan saker eller att sakerna ska stå en viss tid i butiken innan personalen får handla.

Har ni haft problem med vägglöss?

Vägglöss har inte varit ett problem. Man är medvetna om att vägglöss kan förekomma i bostäder. En av kommunerna anger att de har beslutat att inte ta emot sängkärnor av risken för vägglöss.

Några menar att om angripna saker ska behandlas kommer det att orsaka en kostnad som troligen inte kan motiveras av vinsten som uppstår. Angripna saker kommer därför att kasseras om problemet skulle uppstå.

Vilka erfarenheter bör lyftas fram?

Detta är de erfarenheter de intervjuade vill framhålla.

- "Tuta och kör!"
Alla intervjuade framhåller mycket positiva erfarenheter av att arbeta med återbruk. Efterfrågan är stor och det är populärt bland allmänheten och politiker. En enkel lösning kan också fungera bra. Till en liten kostnad kan man göra stor nytta. "Börja i liten skala och bygg upp erfarenhet." "Tuta och kör - Det finns mycket att göra". Även om återbruken ofta har startats på initiativ av tjänstemännen så framhåller flera att det är värdefullt med politisk enighet om att driva återbruk. Det behövs också samarbete inom kommunen.
- "Något annat än en soptipp"
Flera betonar att intrycket besökaren får är viktigt. "Möt besökaren med känsla av något annat än soptipp." "Det ska vara en välkomnande och snygg miljö." "Det behövs fräscha lokaler för att få och sälja bra grejer." "Om det görs rätt får man beröm för att butiken är snygg och proffsig."

- Få det praktiska att fungera
”Det är bra med tydlig skyltning om vad som tas emot.” ”Ytor behövs för stora grejer, backar för små saker.” ”Viktigt att återslängning sköts snyggt.” ”Samla in både i början och på rampen.”
- Tydlig överenskommelse med samarbetsorganisationer
”Ordna tydligt med frivilliga aktörer.” ”Begränsa antalet aktörer så att det inte blir tjafs.”
”Konkurrensutsatt med upphandling på samma sätt som annan verksamhet.” ”Noga och grundliga avtal.” ”Kolla deras verksamhetsberättelse, de ska helst ha 90-konto.” ”Ha möten med organisationerna och följ upp kontinuerligt.” ”Viktigt att ha regler för klädsel m.m.”
- Tydlig överenskommelse med arbetsmarknadsenheten
Det måste vara tydligt vem som har ansvar på återbruket. Det krävs att det finns samsyn och samarbete mellan egen och arbetsmarknadsenhetens personal.
- Bra att återbruket är en del av återvinningscentralen
Flera av de intervjuade framhåller att det är en fördel att kunna lämna allt på återvinningscentralen.
”Återbruket ökar medvetenheten och lockar till butik och återanvändning.” ”Det är på återvinningscentralen som behovet av att lämna saker till återanvändning uppstår, exempelvis när man har städlat.”

Vilka utmaningar finns?

Vid intervjuerna framhölls följande som utmaningar. Flera av punkterna tas också upp som utvecklingsmöjligheter under nästa rubrik.

- Platsbrist försvårar utveckling
Utveckling med reparation och butiker kräver plats. Det är viktigt att hitta bra avlämningsplats på återvinningscentralen. Det är klokt att placera återbruket först på anläggningen, men saker dyker upp på rampen också. Det är bra att samla in där också.
- Att hitta samarbetspartners och att komma överens med föreningar
I mindre kommuner saknas ideella föreningar med kapacitet att ta hand om saker. I större kommuner behöver man hitta sätt att välja förening och ordna lagom reglerade förhållanden för samarbete. ”Arbetsmarknadsenheten kan ha svårt att bemanna helger och kvällar.” ”Mer samarbete med avfallssidan behövs” (tycker ansvarig för arbetsmarknadsenheten). ”Idag är återbruket en social aktivitet, och inte helt professionellt ur behandlingssynpunkt.”
- Nytt tankesätt att återbruka behövs hos medborgarna
Informationen till hushållen är viktig för att motivera till att lämna och köpa. ”Vi måste jobba bredare och motivera till återanvändning, på flera språk.” ”Ingen aktör vill ha möbler. Alla vill lämna in men få vill köpa.” ”Jobba med efterfrågan, vad krävs för att det ska gå med vinst?”
- Att utveckla återbruk kräver arbete
Det finns en önskan att göra alla små och bra initiativ i större skala. ”Det var en utmaning att ordna återbruk på alla återvinningscentraler.”
- Regionalt samarbete behövs för att ordna bra återbruk
”Ta hänsyn till lokala förutsättningar.” ”Små kommuner behöver jobba ihop för att hitta bra lösningar.”

Vilka utvecklingsmöjligheter ser ni?

Som en avslutande fråga fick de intervjuade ange vilka utvecklingsmöjligheter de ser för återbruken.

- **Öka mängden!**
Flera av de intervjuade ser stor potential för att öka mängden material till återbruk. ”Det är möjligt att fördubbla mängden.” ”Bara fantasin sätter gränser.” ”Om vi har mer aktiv personal kan vi öka återanvändningen.”
- **Ha ambitiösa återbruk på alla återvinningscentraler**
Idag har flera kommuner regelrätta återbruk endast på sin största återvinningscentral. En möjlighet är att göra det heltäckande på alla centraler.
- **Samarbeta och lära mer**
Flera uttrycker ett behov av att lära sig av andra kommuner och av att dela med sig. ”Vad händer med ReTuna Återbruksgalleria?”, ”Hur gör man detta på bästa sätt?”, ”Utveckla nationellt och regionalt samarbete.”
- **Starta fastighetsnära insamling av grovavfall och saker för återbruk**
”Bygg ut insamlingen för de som inte har bil.”
- **Utveckla återbruket**
I flera av de intervjuade kommunerna funderar man på att utveckla återbruket och låta det vara platsen för reparation och försäljning (vilket flera redan har). ”Skaffa en riktig säljare som kan göra affärer av det som samlas in.” Tankar finns också att börja hyra ut eller bidra till möjlighet att dela saker. Kanske kan återbruket vara platsen för kurser, skolinformation och samarbete med konstnärer m.m.
- **Stärk och bevara det sociala och ideella**
Samarbetet med arbetsmarknadsenheten och ideella föreningar tillför en social dimension. Den är värdefull på flera sätt. ”Bidraget till ideella föreningar motiverar invånare att skänka saker.” ”Återbruk är en bra arbetsuppgift för de som har svårt att få arbete.” ”Använd återbruken för att jobba med människor.”
- **Utöka med saker och material från byggen och rivningar?**
Det finns en stor potential i att ta hand om material från byggen och rivningar. Det skulle inte bara vara rivningsmaterial utan även överblivna saker och material från byggen. Men det kräver plats och personal. Frågan väcks om vad kommunen får göra.
- **Hur kan man jobba med företag och verksamheter för att återbruka deras saker?**
Vilken roll kan kommunen spela för att öka återanvändningen av saker från företag? Kan återbruken vara en plats även för det?
- **Ta tag i kommunernas eget material**
Vad händer med saker och material som uppstår i kommunens verksamhet? ”Ingen har tid att byta saker.” ”Vi behöver städa framför egen dörr först.”

² ReTuna Återbruksgalleria ligger i Eskilstuna och ägs och drivs av Eskilstuna Energi & Miljö. ”Butikerna i gallerian förädlar, reparerar och omvandlar gamla saker till nya saker, som de sedan säljer vidare.” (Källa www.retuna.se, besökt 14 mars 2017).

RAPPORTER FRÅN AVFALL SVERIGE 2017

2017:01	Underlag för renhållningsordningens avfallsföreskrifter
2017:02	Vem är förorenare? Allokering av utsläpp från energiåtervinning
2017:03	Stabilisering av bly i flygaska från avfallsförbränning genom åldring och karbonatisering i kontakt med fukt och luft
2017:04	Beslutsstöd för återvinning av slagggrus i specifika asfalttäckta anläggningskonstruktioner
2017:05	Benchmarking för effektivare biogasproduktion
2017:06	Branschgemensam överenskommelse för kvalitetssäkring av avfallsbränsle
2017:07	Partiklar i lakvatten från deponier och förorenade vatten från avfallsupplag - betydelse och avskiljning
2017:08	Kvartersnära insamling. En utredning om ett framtida insamlingssystem
2017:09	Livscykelanalys av mekanisk sortering av restavfall – Energi- och växthusgasprestanda
2017:10	Användning och modifiering av metallseparerat slagggrus – potential och matchning, AMOD
2017:11	Säkerhet på återvinningscentraler
2017:12	Förprojekt inför systemstudie avseende mekanisk sortering och källsortering
2017:13	Sorteringsförsök med svenskt restavfall i ROAF:s sorteringsanläggning
2017:14	Översiktlig information om och erfarenheter från kommunernas återbruk

Avfall Sverige är expertorganisationen inom avfallshantering och återvinning. Det är Avfall Sveriges medlemmar som ser till att avfall tas om hand och återvinns i alla landets kommuner. Vi gör det på samhällets uppdrag: miljösäkert, hållbart och långsiktigt. Vår vision är "Det finns inget avfall". Vi verkar för att förebygga att avfall uppstår och att mer återanvänds. Kommunerna och deras bolag är motorn och garanten för denna omställning.

Avfall Sverige Utveckling 2017:14

ISSN 1103-4092

©Avfall Sverige AB

Adress Baltzarsgatan 25, 211 25 Malmö
Telefon 040-35 66 00
Fax 040-35 66 26
E-post info@avfallsverige.se
Hemsida www.avfallsverige.se